№ 259 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 21

1901

ՔՍԱՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 21 № 259

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Թագուհի, Մարիամ եւ Պօղոս Տէր-Դաւթեանները ցաւօք սրտի յայտնում են բարեկամներին եւ ծանօթներին՝ առաջինն իր թանգագին ամուսնու, իսկ երկրորդն ու երրորդը իրանց սիրելի որդու՝ Ներսիսեան դպրոցի վերակացու

ԴԱՒԻԹ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբերի 17-ին Նաւթլուխի զինուորական հիւանդանոցում։ Յուղարկաւորութիւնը կը սկսվի տանից այսօր, նոյեմբերի 21-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, դէպի Կուկիայի ս. Աստուածածին եկեղեցին, իսկ այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը։

1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Չը պէտք էր ուշացնել.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Դաւիթ Տէր-Դաւթեան. Նամակ Ալէքսանդրօպօլից. Նամակ Կարսից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մի լուրջ հարց։

ՉԸ ՊԷՏՔ ԷՐ ՈՒՇԱՑՆԵԼ

Կովկասեան ցուցահանդէսը վերջացաւ։ Շուտով կը յայտարարվեն պարգեւները, որոնք նշանակված են հանդէս բերած իրերի համար։ Գնահատող յանձնաժողովը ամեն օր նիստեր է անում, որպէս զի կարողանայ պարգեւների ցուցակը քննել եւ հաստատել։

Պէտք է ցաւել, որ պարգեւների ցուցակը այդքան ուշ կազմվեց եւ որ գնահատութիւնը յայտարարվելու է ցուցահանդէսի փակման ժամանակ։ Թէ պարգեւ ստացողների եւ թէ հասարակութեան համար շատ կարեւոր է, որ նա իմանար գնահատութեան մասին վաղօրօք, երբ դեռ ցուցահանդէսը շարունակվում էր, երբ այցելուները կարող էին համեմատել զանազան յատկութեան առարկաները եւ տեղեկանալ, թէ գնահատողները որ առարկային են տուել գերադասութիւն եւ ինչ պատճառով։

Իւրաքանչիւր արդիւնաբերող, հանդէս բերելով իր տնտեսութեան ընտիր առարկաները, ցանկանում է իմանալ, թէ արդեօք նրանք ի՞նչ տեղ են բռնում նոյն տեսակ առարկաների ընդհանուր շարքում. նրանք առաջնակա՞րգ են, վատ թէ միջակ։ Մեզ յայտնի են մեր ներկայ ցուցահանդէսից շատ դէպքեր, երբ հանդիսաբերը կարծել է, թէ իր ներկայացրած առարկան լաւ տեսակի է եւ պէտք է բարձր տեղ բռնէ, բայց մասնագիտական քննութիւնը ցոյց է տուել, որ այդ առարկան շատ մեծ պակասութիւններ ունի եւ իր ներկայ դրութեամբ անկարող է վաճառանոցում կարգին գին ունենալ։

Ցուցահանդէսի կրթական ամենագլխաւոր կողմերից մէկը հէնց այդ է, երբ արդիւնաբերողը տեղեկանում է, թէ ինչ է այս կամ այն արդիւնքի արժանիքը եւ պակասութիւնը, թէ ինչ առաջադիմութիւն են արել ինքը կամ իր մրցակիցները որոշ արդիւնաբերութեան մէջ եւ թէ որտեղ, որ տնտեսութեան մէջ նա կարող է տեսնել աւելի կատարեալ արդիւնագործութիւն։ Անկասկած այդ տեղեկութիւնները պէտք է յայտնվեն ցուցահանդէսը փակվելուց առաջ, որպէս զի մարդիկ կարողանան այն օգուտը ստանալ, որի մասին մենք ակնարկեցինք։

Մեզ յայտնի են արտասահմանեան մի քանի ցուցահանդէսներ, որտեղ գնահատող յանձնաժողովի ներկայացուցիչը, օրինակ, նախագահը կամ քարտուղարը կամ մի որ եւ է մասնագէտ կարդում է դասախօսութեան նման մի զրոյց հանդիսականներին, բացատրում է ցուցահանդէս բերած առարկաների առանձնայատկութիւնները եւ յայտնում իր կարծիքները արդիւնքների կատարելագործութիւն միջոցների մասին։

Մենք ուշացանք այս անգամ եւ չը կարողացանք ժամանակին ներկայացնել գնահատութեան արդիւնքը հասարակութեան։ Բայց գոնէ խրատվենք ներկայ դէպքից եւ մեր գաւառական ցուցահանդէսների համար, որոնք այսուհետեւ պէտք է տեղի ունենան մեր երկրի զանազան մասերում, ընդունենք իբրեւ սկզբունք վաղօրօք կազմակերպելու գնահատութեան գործը եւ ծանօթացնելու հանդիսաբերներին այն կարծիքների հետ, որ կազմել է գնահատող յանձնաժողովը ներկայացրած առարկաների վիճակի եւ նրանց կատարելագործութեան եղանակների մասին։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՒԻԹ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

Կարճատեւ հիւանդութիւնից յետոյ, Նաւթլուղի զինուորական հիւանդանոցում, նոյեմբերի 17-ին, վախճանվեց Ներսիսեան դպրոցի վերակացու Դ. Տէր-Դաւթեանը։

Հանգուցեալը աւարտել է Ներսիսեան դպրոցը 1890 թ. ուսուցչութիւն է արել Ջգրաշէնի եւ Թանդոյեան եկեղեցական դպրոցներում, իսկ 1897 թ. մտաւ Ներսիսեան դպրոցը, ուր մինչեւ մահը վերակացուի պաշտօն էր վարում։

Կարելի է բացարձակ ասել, որ հանգուցեալը հայերիս մէջ ամենահմուտ վրացագէտն էր (նա աշակերտել է Գիօրգի Ծէրէթելուն)։ Կորած անձնաւորութիւն չէր եւ հայ գրականութեան մէջ։ Նա յայտնի էր իր աջող փոխադրութիւններով վրացերէնից եւ ռուսերէնից. Նրա փոխադրած եւ թարգմանած «Քոյր եւ եղբայրը», «Ջորախաղ», «Գահախնդիր կամ Յակովբեանները» դրամաները, «Փաստաբանի մօտ», «Ծաղրահատեալ դերասան» վօդէվիլները մեր թատրոնական ռեպերտուարի մէջ են եւ այժմ։

Բացի վերոյիշեալ թատրոնական անտիպ աշխատութիւններից եւ ուրիշ շատ անտիպ փոխադրութիւններից, տպվածներից, ի միջի այլոց, կը յիշենք «Մարդ-Առիւծ» պօէման Գ. Ծէրեթելիի։

Հանգուցեալ Տէր-Դաւթեան աշխատակցել է «Մշակին», «Մուրճին», «Տարազ-Աղբիւրին», «Շաւիղին» եւ վրացերէն «Կվալիին»։ Հայերէն պարբերական հրատարակութիւնների մէջ զետեղել է յօդուածներ եւ մատենախօսութիւններ վրաց կեանքից եւ գրականութիւնից, վրաց հին եւ նոր գրական հոսանքների մասին եւ այլն։ Իսկ «Կվալիի» մէջ ունի բազմաթիւ յօդուածներ հայ գրականութեան, թատրոնի, նրա անցեան եւ զարգացման մասին եւ այլն։ Աշխատակցում էր ներկայումս պ. Ռոստոմաշվիլիի խմբագրութեամբ վրացերէն լեզուով հրատարակվող հանրագիտական բառագրքին, որտեղ, մինչեւ այժմ տպված հատորների մէջ, հայկական բաժինը այնքան մեծ տեղ է բռնում, որ վրաց չօվինիստ մամուլի ներկայացուցիչները կատաղած անուանեցին «հայկական էնցիկլօպեդիա»։

Վերջերս նիւթական նեղ դրութիւնը եւ առօրեայ հացի խնդիրը այնքան էին ճնշել հանգուցեալին, որ նա ժամանակ չէր գտնում մեր մէջ աշխատանքը չը վարձատրող գրականութեամբ զբաղվելու։

Նա մեռաւ 30 տարեկան հասակում, տասը տարի շարունակ ծառայելով հայ գրականութեան եւ ուսուցչութեան ասպարէզներում, մեռաւ այդ պաշտօններին արժանավայել յետին չքաւորութեան մէջ, թողնելով կին եւ երեք որբ զաւակ, որոնցից ամենամեծը հազիւ չորս տարեկան է, այլ եւ 73 տարեկան հայր եւ պառաւ մայր։

Հաւատում ենք, որ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը աչքի առաջ կունենայ հանգուցեալի ոչ այնքան երկարամեայ ծառայութիւնը, որքան ընտանեկան ծանր եւ բացառիկ պայմանները եւ իր օգնութեամբ կամօքէ դժբաղդ ընտանիքի թշուառ դրութիւնը։

Ղ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻ ԼՈՒՐՋ ՀԱՐՑ

(Նաւթային արդիւնագործութիւնից)

«Մշակի» ընթերցողներից գուցէ շատերը գիտեն, որ Բագուի նաւթարդիւնագործների առաջիկայ համաժողովի նիստերին քննվելու է մի լուրջ հարց, այն է՝ Բիբի-Էյբաթի կապալով տրված նաւթահողերի դրամական պուդավճարի փոխարէն կառավարութեան բաժին տալը արդիւնաբերած նաւթի քանակութիւնից։ Այն օրից ի վեր, երբ պետական կալուածների մինիստրութիւնը սրոշեց պետական նաւթահողերը կապալով տալ մրցման աճուրդ նշանակելով, բազմաթիւ ընկերութիւններ եւ մասնաւոր անձինք, մեծ մասամբ միջին դրամատէրերից, գրաւվելով նաւթի արժէքներից եւ համոզված լինելով, որ այդ արժէքները աւելի եւս պիտի բարձրանան, չափազանց մեծ պուդավճար տալով՝ հողեր վերցրին։ Դժբաղդաբար, իրականութիւնը շատ տխուր հետեւանքներով արտայայտվեց։

Բիբի-Էյբաթի կապալառուների մեծ մասը այսօր ստիպված է կամ իսպառ հրաժարվել այդ հանքերից եւ այդպիսով կորցնել տասնեակ հազարներով գանձարանին ներկայացրած իր գրաւականները, ինչպէս նաեւ հանքերի վրա ծախսած միլիօնները, կամ թէ շարունակել ենթարկվել ծախսերի եւ անհրաժեշտ վճարքների, յուսալով թէ նաւթային կրիզիսը երբեւիցէ անցնելու է։ Բնականաբար այդ անելանելի վիճակի մէջ գտնվող մի շարք ֆիրմաներ in corpore եւ առանձին առանձին դիմեցին պետական կալուածների մինիստրութեան։ Կապալառուները, մատնացոյց անելով այն հանգամանքը, որ նաւթի արժէքը հրապարակի վրա իջել է 7 կոպէկի, այն ինչ իրանք տուրք են տալիս կառավարութեանը $5-8^{1}/_{2}$ կոպ., բացի արդիւնաբերութեան այլ ծախսերից, որոնք իւրաքանչիւր պուդին $3-5^{1}/_{2}$ կ. են հասնում, առաջարկում էին մինիստրութեան, որ իրանց պայմանագրերը փոխվեն, քանի որ ներկայ հանգամանքներում անկարող են շահագործել իրանց հանքերը։

Այդ մարդիկ իրանց հիմնաւոր պահանջը փաստաբանում էին հետեւեալ պատճառաբանութիւններով. 1) որ իբրեւ այդ դրութեան մէջ նրանք անանկութեան են հասել եւ դատապարտված են անգործութեան. 2) որ ներկայ տագնապը չէզոքացնելով իրանց, արդիւնաբերութեան ասպարէզից դուրս հանելով, իբրեւ կուռական հողերի արտօնատէրերին, նպաստաւոր է միայն մեծ ֆիրմաներին, որոնք գտնում են հրապարակի տէրը եւ ազատվում վտանգաւոր մրցակիցներից, մի հանգամանք, որ միանգամայն վնաս է բուն ժողովրդին, իբրեւ այդ նիւթը սպառողին եւ 3) արդիւնաբերութեան այդ վիճակը առաւել եւս աննպաստ է պետական գանձարանի համար, քանի որ վերջինս զրկվում է իրան հասնելի մեծ մասի եկամուտներից։ Իբրեւ ապացոյց, վերցնենք նոյն իսկ Թիֆլիսի նաւթարդիւնաբերական ընկերութեան № 54 հողաբաժինը։ Այդ ընկերութիւնը, որ կարող է իր հանքից արդիւնաբերել առնուազն տարեկան 20 միլիօն պուդ նաւթ եւ կառավարութեան բաժին տալ 8 միլիօն պուդ (40% ընդհանուր քանակութիւնից), որը ներկայ արժէքներով է մօտաւորապէս մինչեւ 600,000 րուբլի, ստիպված փակել է իր հանքը եւ վճարում է կառավարութեան միայն պայմանագրած քանակութեան պուդավճարը, այն է տարեկան 175,000 րուբլի եւ այդ հարուստ նաւթաւէտ աղբիւրներից օգտվում է դրացի անգլիական ընկերութիւնը (Նախկին Թաղիեվի), որ կառավարութեան տուրք չը տալով, անընդհատ ծծում է հարեւանի հողը, նուազեցնելով պետական եկամուտը։

Այդ պատճառաբանված խնդիրը գրաւեց մինիստրութեան ուշադրութիւնը եւ նա սկսեց բազմակողմանի եւ զգուշութեամբ ուսումնասիրել հարցը։ Երբ նաւթային գործի երաժշտապետներին յայտնի դարձաւ մինիստրութեան այդ հայեացքը, լավեցին թեր եւ դէմ ձայներ։ Ամենից առաջ բարձրացրեց դիմադրութեան աղաղակը այն հիմնարկութիւնը, որ կոչված է նաւթային արդիւնաբերութեան շահերը պաշտպանելու, այն է նաւթարդիւնագործների համաժողովի խորհուրդը, որը թեւ ու թիկունք ունենալով բոլոր խոշոր ֆիրմաները, պաշտօնապէս դիմեց մինիստրութեան, Պետերբուրգի իր ներկայացուցիչ պ. Իգնարի միջոցով, որ կապալառուների խնդիրը չը յարգվի։

Տասնեակ անձինքներ իրանց շահերը հաւասարեցնում են ամբողջ պետութեան շահերին, որը վաղուց կարիք է զգում էժան վառելիքի։ Բայց խնդիրը դեռ չէ վերջացած. երկու կողմերն էլ մամուլի միջոցով եւ մասնաւոր կերպով արծարծում եւ լուսաբանում են հարցը. որքան պաշտպանների յենարանը ուժեղ, ազդու եւ ծանրակշիռ է, նոյնչափ անհիմն է հակառակորդների ամենազօրեղ արգումենտը՝ թէ օրինական տեսակէտից աճրդի պայմանները անխախտ պիտի մնան. մինչդեռ պարզ է, որ աճրդախօսութեան պայմանագիրներն էլ, իբրեւ սոսկ պայմանաթուղթ, ամենայն իրաւամբ եւ դիւրութեամբ կարող են փոփոխութեան ենթարկվել, երբ պայմանագրող կողմերը համաձայն են փոփոխութեան։

Եւ ահա մինիստրութիւնը, նախ քան իր հեղինակաւոր վերջնական որոշումն տալը, հարցի լուծումը ենթարկում է նոյեմբերի 29-ին Բագւում բացվելիք նաւթագործների համաժողովի քննութեան, ցանկանալով այդ հաստատութեան կարծիքն էլ ունենալ։ Մենք դեռ չը գիտենք, թէ ինչ կասէ համաժողովը. հաւանական է, որ բացասական վճիռ տայ, բայց աչքի առաջ ունենալով, որ մի այնպիսի արդիւնաբերութեան մէջ, որպիսին նաւթայինն է, արդիւնաբերողների լայն մրցումը նպաստում է ժողովրդի շահերին, ի նկատի ունենալով, որ մերժման դէպքում, որը կարող է զօրեղապէս ազդել եւ մինիստրութեան վրա, ոչ միայն կը դադարեն տասնեակ հանքեր, անանկացնելով հարիւրաւոր մարդիկ, որոնք վերջին տնտեսած կոպէկներն են դրել, մասնակցելով ընկերութիւններին, այլ եւ հարիւրաւոր բանուորներն էլ զրկվելու են աշխատանքից,—դա կը լինի մի կարճամիտ վճիռ եւ մեզ մնում է յուսալ, որ նաւթագործների համաժողովը, շրջահայեաց վերաբերվելով, դրական լուծումն կը տայ այդ հարցին, զոհելով փոքրամասնութեան շահերը մեծամասնութեան արդարացի ձգտումներին։

Ս.

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

«Համլէտ», ողբերգութիւն 5 գործ. հեղ. Շէքսպիրի, Թարգմ. Յովհ. Խան Մասէհեանի։

Երկուշաբթի, Նոյեմբերի 19-ին, Արտիստիքական ընկերութեան թատրոնում տեղի ունեցաւ «Համլէտի» ներկայացումը, որին լարուած ուշադրութեամբ սպասում էին թատերասէրներից շատերը, որովհետեւ, ինչպէս վաղուց յայտնի էր, Համլէտի դերը կատարելու էր տիկին Սիրանոյշ։

Շէքսպիրի դրամաները առհասարակ կրում են փիլիսոփայական մի հսկայ ոգու կնիք։ Բայց մեծ բրիտանացին մարդկային մաքի, զուցէ եւ սրտի խորիմաստ ճանաչողութիւնը ամենանահանճարեղ կերպով դրոշմել է իր «Համլէտում»։ Լուրջ քննադատները վաղուց է արդէն ուշադրութիւն են դարձրել այն հանգամանքի վրա, որ շատ միակողմանի, սահմանափակ կը լինէր Համլէտի մէջ որոնել միայն անվճռողականութիւն, թուլութիւն, մեղկ անգործութիւն։ Համլէտ, ինչպէս ընդունուած է անուանել, մարմնացնում է մաքի ողբերգութեան, ճիշդ այնպէս, ինչպէս Գէօթէի Ֆաուստը կամ Բայրոնի Մանֆրէդը։ Ինչպէս կասկածը, տարակուսանքը Համլէտի սրտի որդն է, զգացմունքի տառապանքը, այնպէս էլ միտքը նրա ոգու հրաբուխն է, նրա հզօր կիրքը, որի աղբիւրը սակայն ուղեղն է։ Այս անհանգիստ, եռուն միտքը տարակուսանքի մշտայլ ստուերներով թեւաւորված՝ անդամահատում է նրա կամքը, խեղդամահ է անում գործելու եռանդը։ Մաքի, եթէ կարելի է ասել, այս անվերջ բռնակալութեամբ նրան չէ աջողվում ոչ միայն ժամանակին, իր սեփական հրնարագիտութեամբ, անյողդողդ կամքով վրէժխնդիր լինել իր թշնամիներից, այլ եւ անուղղակի կերպով զոհաբերում է նոյն իսկ իր սրտի թագուհուն, Օֆէլիային, որին աւելի էր սիրում, քան թէ քառասուն հազար եղբայրներ կարող էին սիրել։

Ի նկատի ունենալով Համլէտի բնաւորութեան այս հիմնական գիծը՝ դարձեալ չենք ուղում ենք, որ նա բացի անվճռողական, կամքով թոյլ լինելուց՝ ամենից առաջ մտածող է, հետեւաբար իր բնաւորութեամբ անպայման տանական, քան թէ կանացի մի հերոս։ Այս անհերքելի կրիտէրիումն ինքն ըստ ինքեան բաւական է դեռ սկզբունքով որոշելու, թէ ինչպիսի գնահատութեան է արժանի մի կնոջ քայլը՝ երբ նա փորձում է Համլէտ խաղալ։ Տափահարել այս քայլը, որի ամբողջ արժանաւորութիւնը գուցէ միայն նրա տարօրինակութեան, օտարոտի լինելու մէջն է կայանում, մենք յամենայն դէպս չենք կարող։ Բայց սկզբունքից դուրս՝ այս հարցը կարելի է նաեւ մասնաւորացնել, այսինքն ի նկատի առնել, թէ ինչպիսի տաղանդի տէր դերասանուհի է փորձում այդ քայլն անել եւ ըստ այնմ գընահատել։

Եւրոպայում, չորս տարի առաջ, ֆրանսիական հռչակաւոր դերասանուհի Սարա-Բէրնարը փորձեց առաջին անգամ Համլէտի դերը խաղալ։ Այնուհետեւ հանճարեղ հրէուհու օրինակին հետեւեցին գերմանական նշանաւոր դերասանուհի Ադէլինէ Զանդրօկ, ինչպէս նաեւ ուրս առաջնակարգ դերասանուհիներից մի քանիսը. իսկ մեզանում հետեւողութեան առաջին օրինակը ցոյց տուեց տիկին Սիրանոյշ։ Ժամանակին մենք հետեւում էինք եւրոպական թերթերին եւ տեսանք, որ Սարա-Բէրնարի նման հանճարն անգամ, որ իր ստեղծագործող ոյժով յաճախ ընդունակ է անհնարինը հնարաւոր դարձնել, ազատ չը մնաց լուրջ քննադատութեան նետերից։ Իսկ թէ Սարա-Բէրնարից նուազ տաղանդների համար այս նետերի սուր խայթոցը որքան աւելի խիստ կը լինէր—դա արդէն ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է։

Անցնենք տիկին Սիրանոյշի խաղին։ Ամենից աչքի ընկնողը տիկնոջ Համլէտի մէջ, անկասկած, այն էր, որ տիկինը իրան կրկնակի բարդութեան առաջ զգալով՝ իր պատասխանատու դերը ջանաէր եւ երկարօրգի համբերութեամբ է ուսումնասիրել։ Տիկնոջ խաղի համարեա ամեն մի վայրկեան այս ուսումնասիրութեան կնիքն էր կրում, բայց մի ուսումնասիրութիւն, որին որոշ տեղերում միախառնվում էին նաեւ կրակի եւ ջերմութեան կայծեր։ Շեշտում ենք, որ այս կայծերը, որոնք տիկնոջ տաղանդի բնական ընդունակութեան, ինքնաբուղխ ստեղծագործութեան անխուսափելի նշոյլներն են, տեղ-տեղ էին միայն նշմարվում։

Ընդհանրապէս տիկինը իր Համլէտով կին Համլէտ էր եւ ոչ իսկական Համլէտ։ Ուրիշ կերպ, ի հարկէ, չէր էլ կարող լինել եւ աւելին միանգամայն անսպասելի էր, որովհետեւ սաքից մինչեւ գլուխ տղամարդ դառնալ, ինչպէս կեանքի մէջ, այնպէս էլ բեմի վրա, անընդունակ է եւ ոչ մի կին։ Այս տեսակէտից Համլէտի բնաւորութեան, այսպէս ասած, կանացի կողմերը, անշուշտ, աւելի էին աջողվում տիկին Սիրանոյշին՝ քան թէ առնական գծերը։ Ամենից շատ խանգարող էր տիկնոջ ձայնը. իսկ ինչ վերաբերում է արտաքինին՝ պէտք է նկատել, որ բաւականին կոկ էր եւ խիւզիան պահպանող։

Առաջին գործողութեան գլխաւոր տեսարանը, ուրուականին ունկնդրելը, մեզ վրա թոյլ տպաւորութիւն թողեց՝ միմիկայի միօրինակութեան եւ աղքատութեան պատճառով. իսկ նոյն գործողութեան վերջին տեսարանը՝ երդումը, համեմատաբար լաւ անցաւ։ Երկրորդ եւ երրորդ գործողութիւններն ընդհանրապէս ամենից աջող էին. երկրորդ գործողութեան վերջին տեսարանի նշանաւոր մենախօսութիւնը լաւ եւ մտածված չեշտով արտասանեց, այն ինչ երրորդ գործողութեան մէջ «լինել թէ չը լինելը» աւելի նուազ աջողութեամբ անցաւ։ Շէքսպիրի դրամաներն առհասարակ այն ժամանակ միայն կարելի է կատարեալ աջողութեամբ ներկայացնել, երբ բացի խաղից, բացի այս կամ այն հերոսին պատկերացնելուց՝ դերակատարը թափանցէ նաեւ դրամայի բանաստեղծական մասի, գեղարուեստական նրբութիւնների մէջ։ Պէտք է նկատել, որ բեմի վրա այս գեղարուեստական առաւելութիւնները մեծ մասամբ նուազում, երբեմն մինչեւ իսկ չքանում են։ Ամեն մի ինտէլիգենտ եւ գեղարուեստական ճաշակով կրթված դերասանի պարտականութիւն պէտք է լինի այս նուազման ըստ կարելոյն դիմադրել։ Այս դիմադրութիւնը, այս ձգտումը տիկին Սիրանոյշի մէջ շատ քիչ էր նկատվում, որովհետեւ նա իր ամբողջ ուշադրութիւնն, ըստ երեւոյթին, կենտրոնացրել էր, միմիայն բեմական պահանջների, խաղի շուրջը։ Բայց Համլէտի խորիմաստ մենախօսութիւնների, մաքի անդադրում չարժումների, հոգու բուռն տառապանքի, հեգնութեան ցնցող ժայթքումների մէջ ինչպիսի արուեստ, ինչպիսի բանաստեղծութիւն է ամփոփված։

Կրկնում ենք, որ տիկին Սիրանոյշի Համլէտը մի երկարատեւ եւ եռանդուն ուսումնասիրութեան պտուղ էր։ Արդեօք աւելի լաւ եւ եթէ ոչ գործնական, գէթ գնահատելի չէր լինի, եթէ տիկինը իրան յատուկ աշխատասիրութիւնը իր սեփական ամպլուայի, կանացի դերերի վրա գործ դնէր։ Սրանով մենք երբէք տրամադիր չենք որ եւ է ստուեր ձգված տեսնել տիկնոջ տաղանդի փայլի վրա։ Ընդհակառակը նա ապացուցեց, որ չնորհալի մի դերասանուհի է, խելօք եւ վերին աստիճանի աշխատասէր։

Գալով ամբողջութեան՝ պէտք է նկատել, որ առհասարակ շատ թոյլ էր։ Բացառութիւն են կազմում միայն տիկին Մայսուրեան եւ պարոններ Աբէլեան ու Աւետեան։ Տիկին Մայսուրեան իր Օֆէլիայով նորից ապացուցեց, որ մի չնորհալի եւ ապագայ խոստացող կարեւոր ոյժ է։ Խելագարութեան տեսարանը նա շատ լաւ տարաւ։

Ողբերգութիւնը բաւական կրճատված էր։ Բայց մեզ միանգամայն անհասկանալի թւաց, թէ ինչպէս կարելի է երրորդ գործողութեան երրորդ տեսարանը՝ թագաւորի աղօթելը եւ դրա հետ կապված Համլէտի անվճռողականութիւնն ապացուցանող յայտնի տեղերը կրճատել։ Այս տեսակէտից՝ մենք շատ պակասաւոր ենք գտնում նաեւ չորրորդ գործողութեան վերջին տեսարանի կրճատումը, ուր Լաէրտը իր վճռողականութեամբ եւ կամքի ոյժով փայլում է իբրեւ Համլէտի խիստ հակապատկերը։

Թատրոնը բոլորովին լիքն էր. մուտքերը մինչեւ իսկ բռնված էին։

Վ. Նալբանդեան

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ

Ամսիս 6-ին քաղաքային դումայի նիստում քննվող հարցերից մէկն էր պ. քաղաքագլխի առաջարկութիւնը՝ բանալ քաղաքի համար երկու հատ միջնակարգ տարրական դպրոց։

Այդ հարցը (որը ի միջի այլոց յետաձգվեց) առիթ տուեց ինձ մանրամասն տեղեկութիւններ հաւաքելու, որոնց հիման վրա ես գալիս եմ այն եզրակացութեան, որ Ալէքսանդրօպօլում առաջարկած տիպի դպրոցներ բանալու ոչ մի կարիք չը կայ, որովհետեւ եղածները լիովին բաւականացնում են կարիքը։

Անցնենք փաստերին. քաղաքը ունի երեք տարրական դպրոցներ մի քանի զուգընթաց դասարաններով ամեն մէկը, ունի քաղաքային ուսումնարան 6 դասարաններով եւ օրիորդաց պրօգիմնազիա։

1) Տարրականներից ս. Փրկիչ եկեղեցու ուսումնարանում սովորում են 380 աղայ եւ այս տարի տեղ չը լինելու պատճառով ոչ մէկին չեն մերժել *)։

2) Ս. Նշան եկեղեցու դպրոցը յաճախում են 240 աղայ. այստեղ ոչ թէ ոչ ոքի չեն մերժել ընդունելու, այլ երկու անգամ յայտարարել են, որ ազատ տեղեր կան դըպրոցում եւ հրաւիրել են ցանկացողներին ուղարկել երեխաներին։

3) Արդութեան օրիորդաց դպրոցում ընդունվել են այս տարի 323 աշակերտուհիներ. այդտեղ էլ ոչ մէկը մերժուած չէ տառացել տեղ չը լինելու պատճառով եւ այժմ էլ կան ազատ տեղեր։

4) Քաղաքի ուսումնարանում սովորում են 217 աշակերտներ. տեղ չը լինելու պատճառով չեն ընդունվել մի քանի հոգի միայն առաջին դասարանում, իսկ մնացած բոլոր դասարաններում կան այս րօպէիս ազատ տեղեր։

5) Օրիորդաց պրօգիմնազիայում սովորում են 215 աշակերտուհիներ, բոլոր դասարաններում կան այս րօպէին ազատ տեղեր, բացի առաջին դասարանից։

Վերոյիշեալ տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ ոչ մի տարրական դպրոցում երեխաները մերժուած չեն տառացել տեղ չը լինելու պատճառով, իսկ մնացած երկու դպրոցներից միայն մի քանիսը չեն ընդունվել առաջին դասարանները։

Բացի այդ՝ եկող ուսումնական տարեշրջանում, առեւտրական ուսումնարանը բացվելուց յետոյ (ինչպէս խոստանում են), տարրական դպրոցների մէջ պահանջը աւելի եւս կը քչանայ, որովհետեւ այժմ այդ դպրոցներում սովորողներից մի մասը բնականաբար կը տեղափոխվի նոր բացվող դպրոցը։ Արդ՝ եթէ պահանջը այդ չափ է, կա՞յ արդեօք կարիք նոր դպրոցներ բանալու։

Մեր կարծիքով, քանի որ քաղաքը ունի բազմաթիւ պահանջներ, այդ կը լինէր չքեղութիւն եւ աւելորդ ծախս մի աղքատ քաղաքի համար։

Իբրեւ անյետաձգելի պահանջ ցոյց կը տանք հիւանդանոցը եւ ժողովրդական թատրոնը։

Եթէ քաղաքը առանձին գումար ունի մասնաւորապէս դպրոցների վրա գործադրելու համար, աւելի լաւ չէր լինի արդեօք այդ գումարով բանալ մասնագիտական դըպրոցներ, օրինակ, գիւղատնտեսական կամ մի որ եւ է արհեստագիտական դպրոց, որոնց ճիշդ որ մեծ պահանջ կայ Ալէքսանդրօպօլում։ Կարելի էր նաեւ այդ գումարով բարեկարգել եղած դպրոցների վերին աստիճանի հակաառողջապահական դրութիւնը կամ վերջապէս թոշակներ հիմնել չքաւոր աշակերտների համար եւ դրանով նուազեցնել երեխաների դպրոց չը գնալու մեծագոյն պատճառը։

Իսկ եթէ դպրոցների համար առանձին յատկացրած գումար չը կայ եւ ուպրավան նոր գումար է մտցնում նոր նախահաշուի մէջ, իմ կարծիքով, աւելի արդիւնաւոր կը լինէր այդ գումարը միացնել հիւանդանոցի գումարի հետ, որպէս զի բացվելիք հիւանդանոցը հէնց սկզբից դրվէր գիտութեան նորագոյն պահանջներին համապատասխան հիմքի վրա։

F. R.

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՍԻՑ

Նոյեմբերի 19-ին

Երէկ, ամսիս 18-ին, տեղիս հայ-կաթոլիկ համայնքի եկեղեցում, հոգեհանգիստ կատարվեց հայոց Նահապետ հ. Ալիշանի համար։ Եկեղեցու մէջտեղը դրված էր ՚սգազգեստ դիակիր սեղանը եւ նրա վրա հայր Ալիշանի լուսանկար պատկերը։ Հոգեհանգստի ժամանակ դամբանականներ կարդացին հայ-կաթոլիկներից հայր Դերչիկեան եւ մի քանի ուրիշ երիտասարդներ, իսկ լուսաւորչականներից խօսեց Մինաս քահանայ Տէր-Պետրոսեան, բայց բոլորի խօսածն ու կարդացածն էլ անաջող էին։

Եկեղեցում հաւաքված էր հայ-լուսաւորչականների ահագին բազմութիւն, որ եկել էր իր վերջին յարգանքը մատուցանելու սիրեցեալ Նահապետին, առանց ուշադրութիւն դարձնելու, որ մեր աստուածաբան-տիրացուները կարող են նոյն իսկ հակառակ լինել այդ բանին։ Անցան անդարձ կերպով այն օրերը, երբ այդ տիրացուները կարող էին հասարակութեան կարծիքների ղեկավար եւ տրտայայտիչ լինել. այժմ հասարակութիւնը իր յարգանքը կը տայ ում պէտքն է, առանց ուշադրութիւն դարձնելու բարձրացող վայնասուններին եւ նոյն իսկ այս եւ այն կրօնին պատկանելուն։

Նոյն օրը կատարվեց քաղաքիս դեպուտատների ընտրութիւնը։ Նախ քան ընտրութիւնը, ընտրողները երդվեցին եւ ապա սկսվեց քուէարկութիւնը։ Քուէարկութիւնից առաջ ընտրողները յայտնեցին իրանց ցանկութիւնը, որ չեն կամենում ընտրութիւն անել, այլ խնդրում են իրանց կողմից յայտնել պ. Նահանգապետին եւ խնդրել, որ մտցնեն քաղաքային ինքնավարութիւն, որը շատ վաղուց խոստացված է նրանց, բայց իրանց անյայտ պատճառով մինչեւ այժմս դեռ չէ կատարված. իսկ մինչեւ դրա իրագործելը, թող նախկին դեպուտատները շարունակեն իրանց պաշտօնը։

Ոստիկանապետի օգնականը յայտնեց, որ այդ կերպ վարվել չէ կարող, որովհետեւ այսօրվայ ժողովը կազմված է դեպուտատներ ընտրելու համար, իսկ եթէ հասարակութիւնը այդպիսի ցանկութիւն ունի, թող անձամբ, իր ներկայացուցիչների միջոցով, դիմէ պ. Նահանգապետին, իսկ ոստիկանութիւնը իր կողմից կաշխատի այդ խնդիրն առաջ տանելու, ինչպէս եւ արել է մինչեւ այսօր։

Կարծեմ, միակ տեղն է Կարսը, ուր հարց է դրվում իւրաքանչիւր ազգից մի ներկայացուցիչ ընտրելու դեպուտատի պաշտօնի համար։ Այս բանը այնքան էլ ուշադրութեան արժանի խնդիր չը պէտք է համարել եւ դրանով էլ ղեկավարվել, նախ այն պատճառով, որ այս կամ այն ազգութիւնը կարող է յարմարաւոր ընտրելի չունենալ, երկրորդ՝ որ քաղաքի շահերը պաշտպանող եւ արժանաւոր դեպուտատը պաշտպանած կը լինի ամենքի շահը եւ օգտաւէտ կը լինի ամենքի համար էլ, առանց ազգութեան խտրութեան, եւ երրորդ, որ այնքան էլ արդարացի չի լինի, եթէ հաւասար ներկայացուցիչ ունենալու իրաւունք տրուի մի քանի հարիւր տուն կազմող ազգութեանը իրանից մի քանի անգամ աւելի ազգութեան հետ։ Արդարացի կը լինէր հաստատել նրան, ով շատ ձայն է ստացել. հետեւաբար եւ վայելում է ազգաբնակութեան մեծամասնութեան յարգանքը։

Ընտրվեցին պ.պ. Արղանդուլեան (Լազարեան ճեմարանի նախկին սաներից) 80 ապիտակ, 20 սեւ, Միրիմանեան՝ 65 ապ. 35 սեւ (նախկին դեպուտատ) Պետրիդի՝ 58 ապ. 42 սեւ (նախկին դեպուտատ) Արիֆ աղա Էմին աղա օղլի 54 ապ. 46 սեւ (նախկին դեպ.) եւ Խարիտով 53 ապ. 47 սեւ։ Սրանցից 3-ը դեպուտատներ են, իսկ 2-ը անձնափոխանորդներ։

Հ. Նոհրատեան

*) Տեղեկութիւնները ստացել եմ կամ տեսուչներից կամ նրանց փոխարինող ուսուցիչներից։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այսօրվայ տօնի պատճառով «Մշակի» հետեւեալ համարը լոյս կը տեսնէ ուրբաթ օր, Նոյեմբերի 23-ին։

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսում այժմ կազմվում է մի ընկերութիւն ոսկու հանքի հետազօտութիւններ կատարելու Գլզանի հովտում։ Ընկերութիւնը մտադիր է բերել տալ հմուտ հանքագործներ։ Նոր կազմակերպվող ընկերութեան գլուխ է կանգնած հանքային գործերի մասնագէտ անձն։

—

Թիֆլիսում ստացված տեղեկութիւններով, ներքին գործերի մինիստրը, քննելով Կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութեան միջնորդութիւնը Թիֆլիսում մասուլի գործիչների համաժողովի թոյլտուութեան մասին, եկել է այն եզրակացութեան, որ այդպիսի համաժողովի կազմակերպութիւնը գիւղատնտեսական ընկերութեան գործունէութեան շրջանից դուրս է, ուստի եւ մերժել է տալ խնդրված թոյլտուութիւնը։

—

Առաջիկայ 1902 թուականին եկեղեցականծխական ուսումնարաններ պէտք է բացվեն Կարսի շրջանի հետեւեալ գիւղերում—Արգինայում, Օրթա-Ղալայում, Արփաչէնում եւ Ղարա-Համզայում։

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան գիտնական կօմիտէտը մշակում է այժմ մի նախագիծ ուսուցիչների եւ ուսանողների փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւնների կանոնադրութեան համար։

—

Ցինանների մինիստրութիւնը հարց է բարձրացրել հիմնելու Ռուսաստանում առեւտրական բարձրագոյն ինստիտուտ՝ Դանցիգի առեւտրական ակադէմիայի նման։

—

«Казбекъ» լրագրին հաղորդում են Կիսլովոդսկից, թէ մօտ օրերումս հանքային ջրերի գլխաւոր պահեստից գողացված է 57 հազար շիշ Նարզանի ջուր։ Գործը քննելու համար յանցանքի կատարման տեղն է գնացել հանքային ջրերի տեսուչը։ Ըստ երեւոյթին, Նարզանի գողութիւնը կատարված է սիստեմատիքաբար, երկար ժամանակի ընթացքում։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Մեր ժողովարանում արգելել են «մակաօ» խաղը. եթէ «նախշօ» էլ արգելեն, այն ժամանակ կլուբը կազատվի շանտաժներից։ Պաշտական Թոփխանում վերջապէս հանդիպեցինք կառքի, բայց ով կամենում է կառք նստել՝ նրան ծաղրում են»։

—

ԱԽԱԼՑԽԱՑԻՑ մեզ գրում են. «Տիկին Աննա Հաղարապետեան նուիրել է հինգ հարիւր րուբլի Ախալցխայում բացվելիք քաղաքային հիւանդանոցի օգտին այն պայմանով, որ մի մահճակալ այդ հիւանդանոցում նուիրված լինի տիկնոջ հանգուցեալ ամուսին Իսահակ Հաղարապետեանի անունը»։

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Կիրակի երեկոյեան, Նոյեմբերի 11-ին, պ. Գալֆայեան, տեղիս ժողովարանի դահլիճում խաղաց «Համլէտ»։ Դահլիճը կիսով չափ միայն լիքն էր, որովհետեւ ժողովարանի պ. պ. աւագները բարեհաճել են որոշել, որ ժողովարանի դահլիճում եղած ներկայացումներին ներկայ լինեն միմիայն ժողովարանի անդամները, իրանց ընտանիքներով եւ նրանց հիւրերը (ոչ-տեղացիներ)։ Եթէ չը լինէր այդ որոշումը՝ դահլիճում շարժվելու տեղ չէր լինի։ Այս դուրսը մնացած մարդկանց խնդիրքով, պ. Գալֆայեան, ինչպէս լսեցինք, միւս կիրակի օրը, պէտք է կրկնէ «Համլէտ»-ը քաղաքային այգում գտնված շինութեան մէջ, ուր ազատ է մուտքը ամենքի համար։ Օգտվելով առիթից, քաղաքային ինքնավարութեան ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում մեզանում մի թատրոնական դահլիճ ունենալու հարցի վրա։ Բեմը, որպէս հասարակութեան դպրոց, անհրաժեշտ է դառնում, մանաւանդ այժմ, երբ Ալէքսանդրապոլի միակ բեմը, տիրողների ջանքերով ու աշխատանքով շինված, հասարակութեան տուած կոպէկներով կառուցված գեղեցիկ բեմը քանդեցին պ. պ. աւագները, մի ամբողջ հասարակութիւն զրկեցին թատրոնից, որպէս զի մի քանի ընտրովի անհատների պարելու համար ընդարձակ տեղ մնայ։ Այն շինութիւնը, որ քաղաքը տալիս է քրէհով ժողովարանին ամառները այնտեղ տեղափոխվելու համար եւ որը գտնում է քաղաքային այգում, կարելի է դարձնել ուղղակի թատրոնական բեմ, յարմարեցնելով մի եւ նոյն ժամանակ քաղաքային գրադարան-ընթերցարանին։ Այդպիսով մենք կունենանք սեփական ընդարձակ բեմ, այլ եւս ստիպված չենք լինի սրան-նրան խնդրել, որ մեզ դահլիճ տան։ Այդպիսի բարեփոխութիւնների համար, մեր կարծիքով, քաղաքը պիտի յատկացնէ մի միայն 3000 րուբլի, որ շատ չէ»։

—

ՂՈՒԲԱՑԻՑ մեզ գրում են. «Նոյեմբերի 5-ին, Նիւգէտի գիւղում, սոյն մահալի պրիստաւ Նիժերաձէ ձերբակալեց Սիբիրից փախած Հին-Սարքեար-Ղչլաղեցի Դադաշ Բալա-Մամէդ-Ալի-օղլուն, որին 1888 թւին Բագուի նահանգական դատարանը, զանազան յանցանքների համար, դատապարտել է տաժանակիր աշխատանքներին, բայց նա փախչելով պատժի տեղից եւ մտնելով կախաղանի դատապարտված տխրահռչակ աւազակապետ՝ Մէշադի-Մէջիդի խմբի մէջ, աւազակութիւններ էր անում։

—

ԱՍԽԱԲԱԴԻՑ մեզ գրում են. «Ասխաբադի հայ կանանց ընկերութեան վարչութիւնը այսօր, Նոյեմբերի 4-ին, հանդիսաւոր կերպով բացեց մանկական պարտէզ. Ներկայ էին կառավարութեան յատուկ ներկայացուցիչներ եւ ժողովրդի խուռն բազմութիւն։ Հիմնադրութեան օրհնութեան կարգը կատարելուց յետոյ, կարդացվեց Վեհափառ Կաթողիկոսի կոնդակը, որով օրհնում է այդ հիմնարկութեան հաստատութիւնը եւ կանանց եռանդուն գործունէութիւնը։ Մենք էլ ցանկանում ենք հայ կանանց վարչութեան ձեռնարկած գործին յարատեւութիւն եւ լիակատար աջողութիւն»։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Թէեւ ձիւն չը կայ, բայց կանոնաւոր ցրտեր են լինում. հացի եւ վառելիքի գները բարձրանում են»։

—

ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶԻՑ մեզ գրում են. «Վաճառականների երթեւեկութիւնը դէպի Ռուսաստան կատարվում էր Վլադիկավկազի վրայով, որ քաղաքին մեծ օգուտներ եւ կենդանութիւն էր տալիս։ Սակայն շինվելով Բագու-Պետրովսկ երկաթուղու գիծը, որը միացրեց Անդրկովկասը Ռուսաստանի երկաթուղու ցանցի հետ, կարծվում էր, թէ Վլադիկավկազը ընդհանուր հաղորդակցութեան կենտրոն կը լինի։ Մեր քաղաքին լաւ ապագայ էր սպասում, բայց այդ յոյսերը ի դերեւ ելան։ Շնորհիւ քաղաքիս ձայնաւորներերի անհեռատեսութեան եւ թուլութեան, Բագու-Պետրովսկ երկաթուղու գիծը, Վլադիկավկազից մօտ 20 վերստ հեռաւորութեամբ, «Բիսլան» կայարանի վրայով, միացաւ Ռուսաստանի ցանցի հետ, եւ Վլադիկավկազը մնաց ընդհանուր գծից դուրս, թէեւ մի ճիւղով միացած է, բայց ընդհանուր երթեւեկութիւն չը կայ։ Առեւտուրը զգալի կերպով ընկնում է, վաճառականները օրէցօր հեռանում են, հիւրանոցները փակվում են. քաղաքը կորցրել է իր նախկին կենդանութիւնը։ Միակ ուրախալին այն է, որ շուտով կը ձեռնարկվի Բարձրագոյն հրովարտակով հաստատված կադետների կորպուսի շինութիւնը, որի համար քաղաքը արդէն որոշել է մի ընդարձակ հողաբաժին»։

—

ՂԶԼԱՐԻՑ մեզ գրում են. «Այս տարի թէ Ղզլարում եւ թէ շրջակայքում կայ բաւական շատ գինի։ Ընդհանրապէս գինին պատկանում է լաւ տեսակին. բայց ծախվում է շատ էժան։ Մէկ վեդրօն արժէ 90 կոպ.—1 ր. 10 կոպ.»։

—

ՂՈՒԲԱՑԻՑ մեզ գրում են. «Բագուի նահանգական դատարանի քաղաքացիական բաժինը Նոյեմբերի 12-ին սկսեց մի շարք հողային գործերի քննութիւնը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Թէհրանից գրում են «Morning Post» լրագրին. «Այստեղ չափազանց զարմացած են եւրօպական մամուլի մէջ տարածված լուրերի վրա մի աննշան դէպքի առիթով, որ պատահեց օգոստոս ամսին եւ որ նկարագրվում է, որպէս դաւադրութիւն Շահի կեանքի դէմ։ Դէպքը պատահեց այսպէս.—Թէհրանում տների պատերի վրա կպցրած էին պրոկլամացիաներ, որոնց հեղինակների թւում կային, ի միջի այլոց, եւ երկու աստիճանաւորներ, քիչ ժամանակ առաջ արձակված իրանց արդիւնաւէտ պաշտօններից։ Յանցաւորները ենթարկվեցին աքսորի։ Ոչ մի դաւադրութիւն տեղի չէ ունեցել Թէհրանում եւ Շահի եղբայրներից կամ ուլէմներից ոչ ոք չէր կարող մասնակցել դաւադրութեանը։ Հասարակական կարգը չէ խանգարվել երբէք եւ այդ դէպքին ոչ ոք մի առանձին նշանակութիւն չէ տուել։ Յանցաւորներից մէկը միայն, որ բռնված էր պրոկլամացիաները բաժանելիս, ենթարկվեց պատժի, բայց ոչ ոք չէ տանջված կամ գլխատված։

—«Frankfurter Zeitung» լրագրին գրում են Հռոմից, թէ կրօնական շատ միաբանութիւններ, հեռանալով Ֆրանսիայից, գաղթում են Իտալիա։ Լիգուրիայի, Պիեմոնտի եւ Լոմբարդիայի փոքրիկ քաղաքներում հիմնվում են նոր վանքեր։ Ի հարկէ, ոչ ոք չէ կարող որոշել, թէ որքան աբեղաներ եւ կոյսեր են տեղափոխվել Իտալիա։ Որքան էլ տարօրինակ թւի, այսուամենայնիւ փաստ է, որ, չը նայելով իտալական կառավարութեան ջանքերին պակասեցնելու վանքերի թիւը, այժմեան Հռոմում գոյութիւն ունեն 361 վանքեր, որոնցից մի քանիսը իրանց մեծութեամբ մէկ-մէկ փոքրիկ քաղաքներ են։

—«Daily Graphic» հաղորդում է հետաքրքրական տեղեկութիւններ զանազան պետութիւնների ծովային ույժի վերաբերմամբ։ Այդ լրագրի ասելով, Միացեալ-Նահանգների ծովային նախագծերը շատ աւելի ընդարձակ են երեւում, քան այդ կարծվում էր սկզբում եւ ամերիկացիները շուտով յետ չեն մնայ Անգլիայից իրանց ծովային ուժով։ 1880-ին ծովային մեծ պետութիւններ էին համարվում միայն Անգլիան, Ֆրանսիան եւ Իտալիան։ Իսկ երբ պատրաստ կը լինեն այն բոլոր նաւերը, որ հիմա շինում են զանազան պետութիւններ, այն ժամանակ իրանց ծովային ույժով այդ պետութիւնները կը դասաւորվեն հետեւեալ կարգով,—Անգլիա, Միացեալ-Նահանգներ, Ռուսաստան, Ֆրանսիա եւ Գերմանիա։ Իտալիան արդէն զրկվեց ծովային մեծ պետութեան դիրքից. նրա տեղը կը բռնէ Եապոնիան, որ իր նաւատորմը աւելացնելու մեծ ծրագիր է կազմել, թէպէտեւ յայտնի չէ, թէ եապօնական կառավարութիւնը որտեղից կը գտնէ միջոցներ այդ ծրագիրը իրագործելու համար։

—«Ազատ Զաման» լրագրին գրում են Կ. Պօլսից, թէ սուլթանը մօտ ժամանակներումս հեռագրեց Վիկտոր Էմմանուէլ թագաւորին, որ շատ ուրախ կը լինի, եթէ իտալական նաւատորմը այցելէ թիւրքական նաւահանգիստները, «որտեղ նրա հպատակները ցոյց կը տան բարեկամ պետութեան քաջ զինուորներին ամենաջերմ ընդունելութիւն»։ Ներքին-հիւանդ սուլթանի մէջ չարունակ երկիւղ արթնացնելով եւ վախեցնելով նրան Ռուսաստանի արշաւանքի ուրուականով,—ասում է «Ազատ Զաման»,—Գերմանիան եւ Աւստրո-Ունգարիան հետզհետէ աւելի եւ աւելի ամրապնդում են իրանց դրութիւնը Թիւրքիայում եւ անընդհատ, մէկը միւսի ետեւից, զանազան կոնցէսիաներ եւ արտօնութիւններ են ձեռք բերում։ Այսպէս, օրինակ, Բ. Դուռը մօտ օրերումս հաստատեց մի պայմանագիր գերմանական շոգենաւային ընկերութեան հետ, որով այդ ընկերութիւնը բացառիկ իրաւունք է ստանում նաւեր պահելու Եփրատ եւ Տիգրիս գետերի վրա, մի բան, որի մասին վաղուց երազում էր Անգլիան։ Իսկ մի ունգարական ընկերութիւն արտօնութիւն ստացաւ ոռոգելու ընդարձակ դաշտերը Սէրէզի սանջակում՝ ջրանցք փորելով Սարօմա-Կարասու գետի եւ Տախինոս լճի մէջ։ Ընկերութիւնը իրաւունք է ստացել հիմնել ոռոգվող հողերի վրա ընդարձակ ագարակներ, պանրագործարաններ, շոգու աղացներ եւ գիւղատնտեսական ուսումնարաններ։ Ի հարկէ այս հիմնարկութիւնների մէջ չի ընդունվի եւ ոչ մի տեղացի։ Ունգարացիները կը սկսեն իրանց գաղթականական գործունէութիւնը Թիւրքիայում, հետեւելով գերմանացիների օրինակին։

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

19 Նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Նոյեմբերի 19-ին Պետերբուրգ վերադարձաւ Մեծ Իշխան Գէօրգի Միխայլովիչ Օգոստափառ Ամուսնու եւ Դստեր հետ։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Նոյեմբերի 18-ին այստեղ տօնվեց Սինօպի ճակատամարտի 48-րդ տարեդարձը։ Հանդիսաւոր ճաշկերոյթը տեղի ունեցաւ ծովային ժողովարանում։ Ներկայ էին երեք հարիւր մարդ եւ նրանց մէջ միայն մի հոգի կուին մասնակցողներից—փոխ-ծովապետ Մանտօ։ Կայսերական կենացներից յետոյ՝ որոնք ընդունվեցին մեծ ոգեւորութեամբ, արտասանվեցին բաժակաճառեր, որոնց մէջ էր եւ գեներալ Բօգդանովիչի առանձնապէս զգածված հայրենասիրական հեռագիրը հետեւեալ բովանդակութեամբ. «Սինօպի յաղթութիւնների 48-րդ տարեդարձի յիշատակի օրը, ուրախութեամբ ողջունում եմ ձեզ, վաղեմի ընկերներ, փառապանծ չերնօմօրցիներ։ Այսօրվայ տօնը չերնօմօրեան նաւատորմի տօնն է, տօն ռուսաց ծովային քաջութեան, տօն բոլոր ռուս մարդկանց։ Երբ Սինօպի կուի խլացուցիչ թնդիւնների ժամանակ յաղթութիւնը յաւերժական փառքով պսակեց չերնօմօրեան նաւատորմը, Սեվաստօպօլի ցնծութիւնը անսահման էր. հրճուանքով թւում էին մարտնչող—Императрица Марія», «Чесма», «Три Святителя», «Парижъ», «Великій Князь Константинъ» եւ Ростиславъ» նաւերի անունները, երկիւղածութեամբ արտասանվում էր Նախիմօվի, Սինօպի մօտ յաղթութիւն տանող ծովապետի անունը. ռուսական ույժը, զինվելով յանուն հաւատի եւ թագաւորի, կլանեց պատերազմական յաղթութեան մէջ մեր պատմական գոյութեան այդ կենսական հիմունքները. Նեվայի ափերից, ռուսական նաւատորմի երկուհարիւրամեայ աւազանից, բաժակ եմ առաջարկում ռուսական ույժի եւ ռուսական ժողովրդական զգացմունքի հիմունքների պահպանութեան համար, որոնք միշտ ոգեւորել են մեր նաւատորմը»։ Ոգեւորված մի կենաց ի պատիւ ընկերի, որ ողջոյն էր ուղարկել, անկեղծ պատասխան դարձաւ այս հայրենասիրական հեռագրին։

ՆՕՎԳՕՐՕԴ։ Այս րօպէիս նահանգական դատարանը առանց երդուեալների հետեւեալ վճիռը կայացրեց. Պետերբուրգի առաջին գիլդիայի վաճառական Իվան Եմէլիանովիչ Կուզնեցովին ենթարկել եօթ օրվայ բանտարկութեան պաշտօնական թղթի մէջ 2-դ բաժնի զէմստվօի հրամանատար Սերգէյ Դմիտրիեվիչ Տիրկովին վիրաւորելու համար։ Տիրկով ապօրինի կերպով դատարան չը գալու համար 15 ր. տուգանքի է ենթարկված։

ԼՈՆԴՈՆ։ «Standard» լրագրին Տեանձինից հաղորդում են, որ Նոյեմբերի 18-ին հրատարակված է կայսերական հրովարտակ, որի զօրութեամբ թագաժառանգ Պուչուն, իր վատ վարքով կայսրին դժգոհութիւն պատճառելով, զրկված է իր իրաւունքներից։ Ասում են, որ Ջունլու ամեն ջանք գործ է դնում, որպէս զի արգելէ պալատին Պէկին վերադառնալ։ Մի եւ նոյն ժամանակ խօսում են Պուչունին ժառանգութիւնից զրկելու մասին, եւ դրա պատճառ համարում են այն, որ նա անցեալ տարվայ անկարգութիւնների սկզբնապատճառ Տուանի որդին է։ Կայսերական հրովարտակի զօրութեամբ, Պուչունին տրված է դուքսի տիտղոս, մի եւ նոյն ժամանակ նրան հրամայված է անյապաղ հեռանալ պալատից։—Կայսրի նախկին խնամակալ Ջանտէջի Լոնգօնի, Հռոմի եւ Բրիւսէլի դեսպան է նշանակված։

ԲԵՐԼԻՆ։ Մաքսային սակագնի առիթով Բիւլօվի ասած հանգիստ, մտածված եւ իր ամբողջ հաստատամտութեան հետ՝ չափաւոր ճառը գոհունակութեան մեծ զգացմունքով ընդունվեց պահպանողականների, կենտրոնի եւ ազգային ազատամիտների պարլամենտական շրջաններում. ձախակողմի դիմադրութիւնը չէզոքացաւ նրանով, որ կայսերական կանցլէրը պարզապէս կարծիք յայտնեց ի նպաստ սակագնային դաշնագիրների քաղաքականութեան։

ՏԱՄԲՕՎ։ Նոյեմբերի 4-ին գիշերը Ստուդենկա գիւղում, որ մօտ է Լիպեցկին, Կովերդիւկով ընտանիքի 4 անդամներին սպանողները գտնված եւ ձերբակալված են։ Նրանք երեք հոգի էին,—երկուսը տեղացի գիւղացիներից եւ մէկը ցիգան։

ԲԵՐԼԻՆ։ Մասնաւոր տեղեկութիւններին նայելով, Գալիցիայում շարժումը Պրուսիայի դէմ աճում է Պօզնանի Վէրշէն քաղաքում տեղի ունեցած դատապարտութեան պատճառով, որին ենթարկված են հասարակական կարգի եւ խաղաղութեան խանգարման մէջ մեղադրված մի քանի անձինք, որոնք սպառնալիքներ են կարդացել՝ գերմաներէն խօսելուց հրաժարվելու համար լեհ երեխաներին մարմնական պատժի ենթարկող ուսուցիչներին։

20 Նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Հրատարակված է Բարձրագոյն հրաման, որով հաստատվում է Ռուսաստանի եւ Շվէդիայի մէջ կապած պայմանագիրը առեւտրական եւ գործարանական կնիքների փոխադարձ պաշտպանութեան մասին։—Հրատարակված են կանոններ գիւղական տարրական ուսումնարաններին արքունական հողաբաժիններ տալու եւ նոյն ուսումնարաններին ձրիաբար փայտեղէն մատակարարելու վերաբերմամբ, 1897 թւի մայիսի 12-ի օրէնքի հիման վրա։

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴ։ Շոգենաւատէրերի մի խումբ, որի ձեռքումն են շոգենաւային ամենախոշոր ձեռնարկութիւնները, յայտնեց, որ առաջիկայ 1902 թւականի նաւագնացութեան ժամանակ Նօբէլի նաւթը Աստրախանից Նիժնի կրելու համար կը վերցնէ պուդին $5^3/_4$ կոպէկ։ Ընդամենը պէտք է յանձնվի Նօբէլի կողմից—90,000,000 պուդ, «Մազութ» ընկերութիւնից—30,000,000։ Արեւելեան ընկերութիւնից—30,000,000 պուդ, Տէր-Ակոպովից—5,000,000 եւ Ռեազանի ճանապարհի վարչութիւնից—18,000,000 պուդ։

ԳՄՈՒՆԴԵՆ։ Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնա կէսօրին Վիէննայի վրայով ճանապարհ ընկաւ դէպի Ռուսաստան։ Կայարանում գտնվում էին Կումբէրլանդի դուքսն իր ամուսնու եւ ընտանիքի հետ, ռուսական դեսպանն իր ամուսնու հետ եւ կառավարչական անձինք։

ԲԵՐԼԻՆ։ Ռէյխստագում Մօլկէնբուրգ, սօցիալ-դէմօկրատ պատգամաւորներից մէկը, յայտնում է, թէ այն՝ ինչ որ պահպանողականները անուանում են գիւղատնտեսութեան պաշտպանութիւն, սօցիալ-դէմօկրատները անուանում են ժողովրդի կողոպտում. այժմեան քաղաքականութիւնը միշտ հետամուտ է լինում կողոպտելու բանուորներին։

ԲԱԳՕՒ։ Նոյեմբերի 18-ին «Կավկազ» ընկերութեան 15-դ սաբունչեան մասում առաջին շատրւանն խփեց 300 սաժէն բարձրութիւն ունեցող հորից։ Շատրւանը խփում էր օր ու գիշեր եւ ապա յանկարծ դադարեց ճեղքի մէջ խցան կազմվելու պատճառով։ Բագուի նաւթային ընկերութեան շատրւանը շարունակում է խփել, օր ու գիշերվայ մէջ այժմ արտավիժելով 400,000 պուդ նաւթ։

ԲԵՐԼԻՆ։ Ռէյխստագ։ Վիճաբանութիւններ մաքսային սակագնի մասին։ Կայսերական կանցլէրը բացատրում է, թէ մաքսային սակագնի նախագիծը ամենից առաջ նպատակ ունի, օրինական բոլոր շահերին ըստ կարելւոյն հաւասարաչափ գոհացում տալուց յետոյ, բաւարարութիւն տալ գիւղատնտեսութիւնը աւելի եւս հովանաւորելու ցանկութեանը այն սահմաններում, որ թելադրում է ընդհանուր բարօրութեան տեսակէտը։ Օրինագիծը ցանկանում

է նոյնպէս վերացնել այն պակասութիւնները, որոնք արգելք են հանդիսանում արդիւնաբերութեան զարգացմանը, մի բան, որ պարզվեց գոյութիւն ունեցող սակագնի ժամանակ։ Վերջապէս օրինագիծը ցանկանում է տալ աւելի լաւ զէնք առեւտրական դաշնագրերի մասին բանակցութիւնների համար։ Այդպիսով, օրինագիծը չէ չեզվում սակագնային դաշնագրերի քաղաքականութիւնից։ Դաշնակից պետութիւնները հաստատ դիտաւորութիւն ունեն, տրտահանական արդիւնաբերութեան շահն աչքի առաջ ունենալով, ապագայում եւս շարունակել այդ քաղաքականութիւնը գերմանական բարի իրաւունքի պաշտպանութեան տակ մինչեւ այն սահմանները, որոնք չեն չոչափի գերմանական ժողովրդի կենսական շահերը։ Հռետորը վերջացնում է իր ճառը կոչ անելով բէյխստագին «վերաբերվել նախագծին այն գիտակցութեամբ, որ նա իր սեփական գործերը իրաւունք ունի քննադատել ազգային էգոիզմի տեսակէտից եւ չը մոռանալ, որ մենք միայն այն ժամանակ կարող ենք միացած եւ ուժեղ առաջարէզ գալ ուրիշ ազգերի դէմ, երբ պատգամաւորների ժողովի ճառերի եւ վճիռների մէջ կարտափայլվի ընդհանուր բարօրութեան գաղափարը, ազգութեան գաղափարը»։ (Բուռն հաւանութիւններ)։ Ֆինանսների մինիստր Տիլման բացատրում է նախագծի տեխնիկական կողմը։ Սակագնի բաժանումը գլխների վրա կը դիւրացնէ դաշնագրերի քննադատութիւնը։ Կառավարութիւնը համոզված է, որ, չը նայելով ցորենի բարձրացրած մաքսահարկերին, դաշնագրերը Ռուսաստանի եւ ուրիշ պետութիւնների հետ կը կապվեն։ Կոմս Շվէրին, պահպանողական, ընդունում է նախագծի հիմնական հայեացքները եւ ամենից առաջ այն, որ կայսերական կանցլերը այսօր ապացուցեց, որ գերմանական գիւղատնտեսութիւնը դրականապէս կարող է արտադրել ժողովրդին կերակրելու համար անհրաժեշտ հացը։ Հռետորը կուսակցութեան անունից յայտնի պահանջներ է անում, մանաւանդ ցորենի մաքսահարկի համապատասխան բարձրացումը, որովհետեւ սակագնի առանց այդպիսի փոփոխութեան նախագիծը չէ կարող ընդունվել։

ԲԵՐԼԻՆ։ Րէյխստագին ներկայացված է մի խնդրագիր 3½ միլիօն ստորագրութիւններով ցորենի մաքսահարկերի բարձրացման դէմ։

Խմբագիր՝ **ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ**
Հրատարակիչներ՝ **ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ**
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԲՈՒԺՈՂՆԵՐԸ՝

Բ. Ս. Նաւասարդեան—1—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզատեռ. հիւանդ.
Կ. Մ. Զիկովսկի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
Կ. Ի. Գզելիեվ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.
Զ. Ի. Բաբաճանեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.
Ե. Գ. Կարապետեանց—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ն. Ն. Ռոզենբէրկով—5—6 ժ. վիրաբուժութեան և մորթու հ.
Ա. Ն. Ցոպակովսկի—6—7 ժ. նեարդային (էլեկտրաբույժ), վեներ. և մորթու հ.
Գ. Ա. Թարխանեանց—7—7½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Բ. Ս. Նաւասարդեան—7½—8 ժ.

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Օ. Ց. Ռավանիցսկի—ատամն. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

Ներսիսեան Հայոց Հոգեւոր Դպրոցի հոգաբարձական խորհրդարանում այս նոյեմբերի 28, երեկոյեան ժամի 8-ին լինելու է աճուրդ կապալով տալու 4 տարի ժամանակով, 1-ից յունվարի 1902 թ. Սաղումը քաղաքիս VIII մ. եղած, հանգուցեալ Օքոեանցի նուիրած կալուածքը (այժմս պանդոկ), որից ստացվում է տարեկան 1226 րուբլի։ Պայմանները կարելի է կարդալ հոգաբարձութեան դիւանատանը ամենայն օր, բացի տօներից, ցերեկվայ ժամի 10—1։ 2—3

«Մշակի» այս համարի հետ ուղարկվում է մեր բաժանորդներին «Родина» պատկերազարդ թերթի յաւելուածը։

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Հինգշաբթի, նոյեմբերի 22-ին
Հայ գեղարուեստական դրամատիկ ընկերութիւնը
ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
Ի ՆՊԱՍՏ Տ. ՍԻՐԱՆՈՅՇԻ
Կը ներկայացնէ
ՕՐԼԷԱՆԻ ԿՈՅՍԸ
Դրամա 5 արար. հեղ. Շիլլէրի
Մասնակցում է ամբողջ խումբը
Սկիզբը ճիշդ ժամը 8-ին։
Տեղերի գները սովորական են։
1—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

յայտնում է պ.պ. անդամներին, կանդիդատներին եւ մշտական յաճախորդներին, որ 1902 թ.ի տոմսակները կը տրվեն միմիայն ժողովարանի գրասենեակում նոյեմբերի 21-ից մինչեւ դեկտեմբերի 15-ը։
1—3

Լոյս է տեսել
ԳԷՈՐԳ ՄԷԼԻՔ-ԿԱՐԱԳԷՕԶԵԱՆԻ
ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

94 երես. գինն է 20 կոպ.։ Ծախվում է «Գուտտէնբէրգ» եւ «Կենտրոնական» գրավաճառանոցներում։ Այնտեղ եւս կարելի է առանալ նոյն հեղինակի «Գերմանական Օգնութեան ընկերութիւնները Տաճկաստանի համար». 1901. 77 երես. գինն է 35 կոպ.
(հ. կ.) 1—4

ՊԱՏԻՒ ՈՒՆԻՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵԼՈՒ
Պ.Պ. ԱՅԳԵՏԷՐԵՐԻՆ,

որ արդէն ստացվել են Թիֆլիսում—Խօսրովի քարավանսարայում, Գանձակում—Պատրի փողոց, պ. Եղիշէ Գրիգորեանցի մօտ, Բագւում—Պարապետ, «Գրանդ Օտէլի» դիմաց, ընտիր պողպատէ ծառեր՝ պատուաստած ընտիր պատուղներից։ Մեծ քանակութեամբ պատուէր տուողները թող բարեհաճեն դիմել այս հասցէով —Черезъ Закаталы въ Белоканъ. Аваку Авакянцу.
1—2

Զքաւոր երեխաներին խնամող ընկերութիւնը, նոյեմբերի 21-ին եւ 22-ին, Փառքի տաճարում, սարքում է զանազան նուիրված առարկաների

Վ Ա Ճ Ա Ռ Ք

Մուտքի գինը 20 կոպէկ։ Այդ օրերում Փառքի տաճարում կը նուագէ զինուորական երաժշտական խումբը։ 2—2

Մամուլի տակից դուրս եկաւ եւ վաճառվում է Թիֆլիսի Կենտրոնական գրավաճառանոցում
Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
„ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ“
գինն է 50 կոպէկ։

Նոյն գրատանը վաճառվում են հեղինակի եւ միւս աշխատութիւնները.—«ՍԱՆԹՕ», վէպիկ հայ բօշաների կեանքից—գ. 30 կոպ., «ՀԱՅ ԲՈՇԱՆԵՐ» ազգագրական ուսումնասիրութիւն—գ. 50 կոպ. եւ «ԵՐԵՔ ՊԱՏԿԵՐ»—գ. 5 կոպ.։ Գրավաճառներին եւ գումարով գնողներին զիջումն է լինում։

Դիմել՝ Тифлисъ, въ Центральную книжную торговлю. (չ.) 7—10

ՀԱՄԼԷՏԻ ԴԵՐԵՐՈՒՄ
Տ. ՍԻՐԱՆՈՅՇԻ

Նկարված 10 զանազան տեսակ լուսանկար պատկերները (կաբինէտ դիրքով) վաճառվում են Թիֆլիսում. 1) «Գուտտէնբէրգ» գրավաճառանոցում. 2) Խրիմեանցի խանութում (Երեւանեան հրապարակի վրա). 3) «Պրոգրէս» ծխախոտի խանութում, Գօլօվինս. պրօսպէկտի վրա, ժողովարանի տակը։

Նկարված կան նաեւ սուէրէսկոպի համար 10 տեսակ։ Իւրաքանչիւր հատը արժէ 30 կ. Օտարաքաղաքացիք պէտք է դիմեն՝ Թիֆլիս, «Գուտտէնբէրգ» գրավաճառանոցը։ 2—3

ԵՐԿՐԱՉԱՓ-ԻՆԺԵՆԷՐ
Ս. ԲԱՀԱԹՐԵԱՆ

Ընդունում է երկրաչափական եւ հարթաչափական (нивеллировочныя) եւ այլ տեսակ գեօդէզիական աշխատութիւններ՝ ջուր մատակարարելու, կանալիզացիայի, ոռոգման, ճահիճներ ցամաքացնելու, անտառների բարեկարգութեան, լեռնային գործի, ճանապարհների եւ փողոցների շինութեան եւ կանոնաւորութեան, քաղաքային եւ այլ անշարժ կալուածքների կարգաւորութեան յատակագծի վրա գնահատական (оцѣночный сборъ) տուրքի համար, քաղաքային եւ այլ հողերի որոշումը, քաղաքային յատակագծի հաստատելը օրէնսդրական կարգով եւ այլն։

ԲԱԳՈՒ, «Դվօրցօվայա Նօմէրներ» հիւրանոց. կամ Թիֆլիս՝ Ավճալեան փողոց, Շահբուդաղեանի տուն, № 59, բնակում։
29—100

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ
երգեցիկ խումբը կառավարելու համար հարկաւոր է խմբապետ. այդ պաշտօնը ստանձնել ցանկացողը, պայմանների մասին կարող է գըրաւոր դիմել դպրոցի հոգաբարձութեանը։
2—2

Ներսիսեան Հայոց Հոգեւոր Դպրոցի հոգաբարձութեան խորհրդարանում այս նոյեմբերի 28-ին երեկոյեան ժամի 8-ին լինելու է աճուրդ կապալով տալու 1-ն յունվարի 1902 ամի վերնայարկը, դպրոցապատկան տան, որ գտնվում է քաղաքի 3-րորդ մասում Սօլոդատակի բազարում։ Պայմանները կարելի է կարդալ հոգաբարձութեան դիւանատանը ամենայն օր բացի, տօներից, ժամի 10-ից մինչեւ 2-ը։
2—2

Ստացել ենք Մօսկվայի յայտնի առեւտրական տուն
Ա. եւ Ր. Րօյզէնցվայգից
ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ՏՂԱՄԱՐԴԿԱՆՑ ԵՒ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ
ՊԱՏՐԱՍՏԻ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐ

Թէ ապրանքի յատկութեան եւ թէ գների էժանութեան կողմից՝ ոչ ոք չէ կարող մրցել։ Ցանկացողները կարող են անձամբ համոզվել։

Ընդունում ենք նաեւ ամեն տեսակ ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐ, արտասահմանի եւ Ռուսաստանի կտորներից (матерія)։ Դիմել՝

ԵՂԲ. Վ. եւ Ա. ԽՈՒԴԱՎԵՐԴԵԱՆՆԵՐԻՆ

Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա, առաջին գիմնազիայի հանդէպ։ 7—10

ԹԷՅԻ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Վ. ՎԻՍՕՑԿԻ ԵՒ ԸՆԿ.
ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ

Բաժանմունքը Թիֆլիսում—ՄԷՅԴԱՆ, Երկաթավաճառների փողոց, տէլէֆօն № 432։
Նորին Մեծութիւն Պարսից Շահի պալատի մատակարարներ։

Հիմնական դրամագլուխն է 6,000,000։
Առեւտրի տարեկան շրջանառութիւնը—20,000,000։

Շնորհիւ մեր թէյերի բարձր յատկութեան, որոնք առանձնապէս նշանաւոր են իրանց զօրեղ հոտով, քնքոյշ համով եւ մուգ գոյնով, մեր առեւտրական տունը գրաւել է Եւրոպայում առաջին տեղերից մէկը իր ծախած թէյի քանակութեամբ։

Մեր խանութներում, որոնք գտնվում են Մօսկվայում եւ Օդէսայում, սեփական շինութիւնների մէջ, պարապում են աւելի քան 1500 հոգի։

Մեր առեւտրական տան թէյերը ծախվում են Ռուսաստանի բոլոր լաւագոյն խանութներում։

Մեր թէյերն առնելու ժամանակ՝ խնդրում ենք պ.պ. գնողներին ուշադրութիւն դարձնել մեր առեւտրական նշանի ճըշդութեան վրա,—նաւ,—որ հաստատված է կառավարութիւնից եւ պահանջել Վիսօցկու թէյերը նաւի նշանով։

Ընկերութեան Վարչութիւնը գտնվում է Մօսկվայում,
բաժանմունքները՝ Օդեսայում, Վարշավայում, Րօստովում Դօնի վրա, Եկատերինբուրգում, Խարկովում, Թիֆլիսում, Րիգայում։ Վիլնօյում եւ Սիմֆերօպօլում։
Ընկերութեան հասցէն թէ Մօսկվայի եւ թէ բաժանմունքների համար—Товарищество чайной торговли В. Высоцкій и Ко. 8—10

Կօնֆէտի եւ Շօկօլադի
գործարան
„Փ. Ն. ՓՐԻԴՕՆԵԱՆ“
ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Առաջարկում է [ծ]արժ կարամէլ, մրգեղէնից, մօնպանսէ, մարմէլադ, պաստիլա, զէֆիր եւ այլն։

Պատուէրներով դիմել գործարան. Պավլովսկայա փողոց, սեփական տուն, տէլէֆօն № 362.

Սեփական գործարանական խանութը գտնվում է Մէյդանում, եղբ. Հէջուբեանների տանը, տէլէֆօն № 772.

Մեր ապրանքները ծախվում են բոլոր կօլօնիական խանութներում։

Բագուի եւ Բագուի գաւառի համար ներկայացուցիչ է Նիկ. Սամարչեանց, Միքայէլեան փող., տ. Աչումեանի։

92—100

Дозволено Цензурою, Тифлисъ, 20 Ноября 1901 г. Электропечатня Груз. Издат. Т—ва. В.-Ванкская ул.